

zak, hadd mondjak el most néhány egyszerű adatot is. A bemutatott új magyar műveknek több mint fele vidéken került színpadra. De nemcsak az új magyar művek, hanem más drámák bemutatói tekintetében is hasonló a helyzet.

B. T.: Vagy éppen a klasszikus művek újrafelfedezésében, mert Madách több művét - például - éppen a vidéki színházak vitték újra színpadra ..

M. D.: Pontosan így van.

B. T.: Térjünk vissza a vegyesfelvágott műsorrend ügyére. Mit tehetnek egy megyében, ahol sokféle igényű és ízlésű ember él?

M. D.: A felvágott nem szimpatikus hasonlat, mert a felvágott mögött mindig megjelenik az úgynevezett „abszizli”, vagy az „abfall”, s azt hiszem, ez nem megtisztelő. Nem vegyesfelvágott ez. Többoldalú és többretű köz-művelő feladattól van szó, ez az igazság.

B. T.: A cikk végén még egy megállapítást tett a szerző. Szerinte a vidéki színház elnevezés mindaddig kellemetlenül hangzó lesz idézek cikkéből, „ameddig vidéki színésznek lenni valóban hátrányosabb helyzetet jelent, ameddig a vidéki színház nem egy vidék színháza lesz, hanem vidékiesen játszó, fővárosmajmoló . . .” Azt hiszem, már idáig sikerült bizonyítanunk, hogy ma már a vidéki színházak - általában - nem vidékiesen játszanak, eredeti bemutatóikkal nemhogy a fővárost majmolnák, de sok esetben inkább megelőzik. Izgalmas viszont a kérdés, várható-e a vidéki színészek helyzetének javulása ?

M. D.: A vidéki színházak nem majmolják Budapestet. Minthogy - hadd mondjam el azt is - a magyar színházak sem nagyon majmolják azokat a külföldi divatokat és izmusokat, amelyeket a kritikai közélet rajtuk gyakran számon kér. Én ezt pozitívnak tartom. Hogy várható-e javulás a vidéki színházak helyzetében a művészi munka feltételeit illetően, s a további munkájukat elő-segítő intézkedés? Igen, várható. Mert úgy hisszük, ha a körzetesítési rendszer kiteljesedik, és több megye közös erő-feszítésével a megyei színház bekapcsolódik a munkába, és ha megvan a szándék, akkor megvalósul az elképzelés : kevesebb előadással is több nézőhöz jut el magasabb művészi színvonalon a színházi produkció.

B. T.: Van-e még valami, amiről most szívesen beszélne?

M. D.: Egy-két gondolatot még elmondanék, amit feljegyeztem magamnak. Van még néhány olyan tévedése a vitatott cikknek, ami talán a cikkíró

dezinformáltságából ered, amit a valóság és a pontosság kedvéért jó lenne igazítani. Azt írja egy helyütt, meg kellene vizsgálni, hogy a nyári előadások mennyire exportelőadások. Én azt hiszem, elkerülték Molnár Gál figyelmét a gyulai várszínházi előadások. Mert ezeknek az előadásoknak a színészei tekintélyes mértékben helybeliek, békéscsabaiaiak, s csak egyharmadban budapestiek, s ezzel együtt „exportképesek”. A szomszédos Ausztria érdeklődéssel és elismeréssel nyugtázta a fertőrákosi barlangszínháznak a Grillparzer-évforduló alkalmából rendezett előadásait, amelyek a győri színház produkciói. De hadd mondjam el, hogy a Szentendrei Teátrumot sem tartom „exportelőadásnak”, hiszen színészei budapestiekből és főiskolásokból rekrutálódnak. Később a mű-sorfüzetéről szól Molnár Gál Péter, hiányolva, hogy a vidéki színházaknál nincs, ha van, nem megfelelő színvonalú a műsorfüzet. Hát én azt kívánom, bár a fővárosban volna annyi és olyan változatosan sokszínű, gyors, informatív jel-legű műsorfüzet, mint amennyi vidéken van. Ezek a műsorfüzetek informáláson túl - eligazítanak, tájékoztatnak. Egyszóval - már megint visszatérek a szóhasználathoz közművelő jellegűek, bemutatnak, megmagyaráznak, helyére raknak személyeket, szerzőket, írókat, műveket. Teljesítik azt a feladatot, amit a nagyközönség vár a színháztól.

KÖVETKEZŐ SZÁMAINK TARTALMÁBÓL

Földes Anna:

Petőfi a színlapon és a színpadon

Hermann István :

Kóborlovagi oroszslányszínház

Pályi András:

Játék és szertartás

Szántó Erika:

Hítványság-börze

Sziládi János:

A holtak hallgatása

Koltai Tamás:

A kaposvári példa

Molnár Gál Péter:

Happy End

Köpeczi Bócz István:

Mindennapi metamorfózis

Majoros József:

Csehov deszkasírban?

Mészáros Tamás:

Boldogan játszani

(Beszélgetés Gobbi Hildával)

A magyar teátrum ügyében

Levél Malonyay Dezsőhöz

Kedves Dezső!

Remélem megbocsátod, hogy nyilvánosság elé tárom barátságunkat, de úgy hiszem, ennek a szakmai lapnak a hasábjain nem minden tanulság nélküli lesz kettőnk kapcsolata. Legelőbb is el kell mondanom, miért tisztellek Téged, és miért tartom értékesnek barátságodat. Mindenki tudja Rólad, hogy vérbeli színházi ember vagy, tehát nem masztiksszagtól érintetlen, hűvös kulturális tiszt-viselő, vagy ahogyan Somlay Artúr szerette mondani: Theaterfremd vagyis színházidegen elem, aki azt sem tudja, melyik oldalon kell bemenni a színház épületébe. Magad is színész voltál vala-mikor, tehát enbörödön tapasztaltad meg ennek az átkozott-zép mesterségnek gyönyörűségeit és keserveit. Ennek az egykori színészségnek köszönhető, hogy ugyanolyan megszállott hőfokon tudod üzni jelenlegi hivatalod - amit nem tekintesz méltóságnak -, belső szempontok szerint a színházi élet részletes ismeretében végzed eredményes munkád, nem pedig íróasztal mellett kiagyalt elképzelések szerint.

Ez és a közös cél, kettőnk munkájának egybehangzása vonta kettőnk között szorosabbra a kapcsolatot, mint ahogy nagyon sokan vannak a szakmában, akik szeretnek Téged és barátjuknak tekintenek, őszinték Hozzád és Te is mindig őszinte vagy hozzájuk.

Meggyőződésem, hogy ez a viszony, ez a póztalanság és folytonos jelenlét a színházi élet nagyobb vagy egészen kicsinyke ügyeiben, az az otthonosság, amivel beléphetsz bármelyik színház bármelyik kapuján, és oldott hangon beszélhetsz a színpadmesterrel vagy az igazgatóval, főszínesszel vagy jelmeztervezővel, ez az eszményi kapcsolat vezető és vezetettek között. A szocialista társadalomban egyre kevésbé szabad, hogy a Hivatal mumus legyen, alkotók ijesztgetésére szolgáló, fenyegető intézmény, egyre inkább baráti tanácsadó és segítő testületté kell alakulnia, hiszen csak összegezi és irányítja azt a területet, amelyik alája tartozik. Ennek megfelelően, én úgy képe-

lem el a jövőt, ahogyan Veled tud hangot teremteni ennek a szakmának apraja vagy nagyja. Egy ügy szolgálata nem tűr méltóságjelzést és fölényeskedést. Közösen töprengünk, közösen veszködünk a problémákkal, és minden értelmes, értő embernek egyforma szava van az ügyben, ha a végső döntés kötelessége Rád hárul is.

De éppen, mert ennyire szőröstül-bőröstül színházi ember vagy, és ennyire hevesen és elzárhatatlanul vagy az, nem lehetsz mentes a színházias érzékenységtől sem. Most, a fent közölt rádióbeszélgetésben ilyen színházias sértődöttség felhangjait érzem. Azt természetesen Te is tudod, hogy a közös beszélgetés elől nem azért tértem ki, mintha valaha is félttem volna szembekerülni leírott szavaimmal, és megfutamodnék a szembesítéstől, hanem, mert a rádió illetékes osztálya Létay Verával és velem szemben méltánytalanul járt el, és így természetesen nem állhatok a jövőben rendelkezésükre. Ha ebből Te magad iránti sértést éreztél ki, azt szívemből sajnálom, és őszintén megkövetlek.

Ami az érintett, SZÍNHÁZ-ban megjelent cikket illeti, ez is áldozata lett a hazánkban uralkodó figyelmetlen olvasásnak, a mondatolvasásnak, ahol nem az egész szellemét akarja olvasója kitapintani, hanem kiragad mondatokat, mondattöredékeket és szavakat, hogy azokon lovagolva azt tulajdonítsa a cikk írójának, amit ő szeretne hallani, vagy amitől felháborodni támad kedve. Így, természetesen - talán fölösleges is ezt magyarázni - én a rádiót igenis művészetnek tartom, ezt én kétségbe nem vontam az említett cikkben sem, mindössze azt kockáztattam meg állítani, hogy a rádióban végzett színészi munka az adott hajszában, színészi elhasználtágban, csekély számú próbák esetében nem ad művészi eredményt, csupán csak felolvasását az írói szövegnek. (Erről alkalomadtán érdemes volna őszintén beszélni rádiósokkal és színészekkel.)

Erről ennyit. S most térjünk a tárgyra, hiszen a rádiózásról is csak azért szóltam a cikkben, hogy a vidéki színészet nagyon is problematikus helyzetéről beszéljek. Nem a magam igazát kerestem, és nem azt keresem most sem, hanem a színészekét. Tudom, Te is ezt teszed. Kevés ember végzett annyi értékes munkát vidéki színészetünkért, mint éppen Te. És vitánk ellenére hiszem, hogy egyetértünk, ami a lényegét illeti. Más kérdés persze, hogy a társadalmi munkameg-

osztás értelmében két különböző oldalról és két különböző szemszögből nézzük a dolgokat. Te miniszteriális főtisztviselő vagy, jómagam újságíró. Udvariatlanul megfordítva a sorrendet: *nekem az* a feladatod, hogy jelzéseket adjak le, igazságtalanságokra, méltánytalanságokra tereljem a figyelmet, *Neked* pedig az, hogy ezeknek a megoldatlan helyzeteknek a reparálásán veszdődjél. Te elégedett vagy azzal a fizetésrendezéssel, ami történt - én nem. Te azt mondod, hogy országosan megoldatlan a lakáshelyzet én ezt nem tartom válasznak, mert jóllehet, ez sajnálatosan igaz, mégsem nyújt megoldást a színészek rossz lakáshelyzetére az a vigasz, hogy más szakmában esetleg még rosszabb a helyzet. (Ha már itt tartunk, engedd meg, hogy figyelmeztesselek arra, amit Te nálam jobban tudsz, hogy a színészeket méltánytalanság más foglalkozási ágbeliekkel mérni és azokkal azonos jogokkal felruházni, hiszen a végzett munkájuk természete is különleges és eltérő. A színész a nap huszonnégy órájából nem nyolcat dolgozik le ebéd-idővel, hanem negyvennyolcat, és ha ez matematikai lehetetlenségnek érződik, akkor is igaz, hiszen megkettőzve éli életét és végzi munkáját, miközben teszi napi dolgait és végzi színházi feladatait, kívülről ellenőrzi és figyelmezteti magát.)

Egy olyan dolgozót _____ ha a színész a munkatörvénykönyv szerint nem egészen helyesen annak tekinthető -, aki éjszaka, álmában is dolgozik, mert hiszen az éjszaka végigálmodott álmot is beviszi a színpadra, beépíti munkájába, nem lehet egyforma mértékkel mérni egy könyvelővel. És ha már egyformán mérjük, akkor legalább gondoskodjunk arról, hogy kényelmes helyre hajthassa le a fejét álmodásra.)

Nem egyik vagy másik város színházának lakásellátottságára gondoltam, hanem mindegyik vidéki város színészeinek rossz és nem kielégítő lakáskörülményeire. Különösen pedig a pályakezdő, a főiskoláról kikerült, alacsony fizetésű, kezdő színészek albérleti helyzetére és gondjaira.

Téged mint egy hivatal vezetőjét, megnyugtat az az elvégzett munka, amit egy tanácstól kisürgetett színészházépítés vagy lakásakció lebonyolítása jelent. Engem nem nyugtat meg. Te - érthető okokból - eredményként könyveled el, hogy itt vagy ott színészház épült. Engem aggaszt az, hogy vajon mindenkinek jut-e hely szobáiban, vagy a rászorulóknak csupán töredéke nyerhet itt elhelye-

zést. Te azt is tudod, mennyi anyagi áldozat, mennyi összefogás szükséges egy-egy színészház létrehozásához, engem eközben az nyugtalanít, hogy ezek a színészházak csak papíron olyan szépek, benne lakva kevés lehetőséget nyújtanak a pihenésre, a tanulásra, a művészi feltöltődésre. Te színházi ember vagy, de értesz a számokhoz is, én újságíró vagyok, és annyira semmi érzékem hozzájuk, hogy egy nullával több vagy kevesebb érzékelhetetlen számomra. Te tudod, hogy a népgazdaság nem engedheti meg magának, a művelődési tárca vagy a tanácsai szervek nem hordanak olyan bő erszényt, hogy luxuskörülmények közé helyezték a vidéki színészeket - én pedig csak azt tudom, hogy ennek így kellene lennie, de addig is, amíg a luxus elérhetetlen lesz Thália papjai és papnői számára, addig emberi életkörülményeket kell teremteni számukra.

Hogy miként? Hogy miből? Azt nem tudom. Nem is az én dolgom. Az én dolgom az, hogy jelezsem: valaminek meg kell változnia, az én dolgom figyelmeztetni a szakembereket arra, hogy törjék a fejüket a megoldáson, kerítsenek pénzt rá (SZUR?), kunyoráljanak, kilincseljenek, ne maradjanak nyugton addig, amíg a színpadi királynők nyikorgó csapok, csöpögő vízvezetékek, mocskos kredenciók között húzódnak meg éjszakára.

Maximálisak volnának ezek a követelések?

Azok.

De hiszen a művészekről is a maximumot követeljük, és önmagunktól is.

Hogy irreálisak is volnának egyben e kívánságok?

Lehet. Ezt Te tudod jobban, hiszen a Te szakmád, Te vagy az adatok és gazdasági ismeretek birtokában. Nekem mégsem lehet más feladatod, mint a legmagasabb teljességet sürgetni. Lehet, hogy álmodozó vagyok, aki nem számol a valóság szigorú kötöttségeivel, de álmodozás nélkül nem lehet színházat csinálni, no meg semmit sem lehet elérni az életben sem, csak megrekedni a szükség parancsainál.

Kedves Dezső, Te magad sem vagy az a számokhoz tapadt, íróasztalhoz láncolt szűk realista, hiszen a rádióban éppen magad mondtad el, hogy fiatal színészek, nem törődve sanyarú körülményekkel, önként vállalják a keserves viszonyokat, ha egyik-másik vidéki színház szellemileg fellendülőben van, és olyan egyívású játszótársakra lelhetnek ott, akikkel együtt öröm az áldozat. Ezt a Benned

világszínház

rejlő színházi ember, a mindig-kész álmódó és a számok mögött az emberi értékeket észrevező mondatta el. De enged meg, hogy a helyzetemben levő számmembernek, állami tisztségviselőnek azt mondjam: nincs jogod a fejlesztési alaphoz hozzászámolni az emberek áldozatkészségét, a művészi elhivatottságot, a pálya szeretetét és a fanatizmust. Ezek nélkül a lángoló tulajdonságok nélkül természetesen csak rossz színházat lehet csinálni, de mint a Művelődésügyi Minisztérium Színházi Főosztálya vezetőjének, nincs jogod a fizetésemelés helyett azt mondani, hogy „de hiszen örömeük telik benne maguknak is!”, nincs jogod a fejlesztés helyett további áldozatok vállalására buzdítani őket. Ok elégetik az életüket, fölállozzák a fiatalságukat, és mindezt kedvvel teszik. De a társadalom nem lehet felmentve az alól, hogy fizessen.

Ami a másik kérdéscsoportot illeti, hogy kialakult-e egy-egy város sajátos, a hagyományokra épülő, a megyében széles hullámrezgéseket keltő színház-kultúrája vagy sem, gondolom: pusztán a vita kielezése kedvéért értettél félre. Hiszen éppen a Te segítségével sikerült össze-szervezni a kaposvári vagy a szegedi színházat olyanná, amilyennek most ígérkezik. De annyi kérdőjelet hagynék mégis: a magas színvonalú elő-adások megteremtése, sőt, egyes évadok folyamatának megalkotása vajon a helyi közönség elismerésére és támogatására talál-e, hiszen nem mindegy, hogy az önmagukban értékes és gazdag előadások befogadóra lelnek-e, sikerül-e tömeghatást kiváltaniuk, amit most nem feltétlenül a pénzérti bevétellel mérnék kizárólagosan.

Szerencsére, egyre több az eredeti arcú vidéki színházi város, mégis, az a mutató, amelyet számokkal és nevekkéll végeztél, eltereli, elterelheti a figyelmet arról, hogy igenis létezik egy veszedelem a vidéki színházak háza táján, hogy az évad egy vagy két csúcsprodukciója mellett megbújva mechanikus műsorrend szürkül, utánjátszott darabokkal, stílusokkal.

Nem szükséges mondatról mondatra válaszolnom, azt hiszem, valamennyi nézet-eltérésekre, mint ahogy Te is csak kiragadtál cikkemből motívumokat. Hiszen nem arról van szó, hogy Neked vagy nekem van igazam, hanem arról, hogy előremegy-e a magyar teátrum ügye.

Munkához erőt és kitartást kíván régi barátod:

Molnár Gál Péter

SZEREDÁS ANDRÁS

A színház forrásvidékein

Japánok, ugandaiak, amerikaiak

A színház egyik ősi forrása a vallásos szertartásokból ered. A szertartások mindenkor papjai áldozatot mutattak be a közösség nevében és a közösség részvételével, engesztelésért vagy segítségért folyamodtak isteneikhez.

Istenek és ősök között azonban elmosódott a határvonal. Az ősök felidézésével gyakran a mindennapi élet eseményei is belopakodtak a rituális összejövetelekbe. Profanizálódott a tartalom, de megmaradtak a ceremónia elemei és jelképes nyelve.

Az olyan régi tradíciókkal rendelkező színházak, mint amilyen a japán Zeami Za, sok mindent megőriztek és persze át-hasonítottak ezekből az ősi elemekből.

A fiatal afrikai színházak, mint amilyen az ugandai Theatre Limited is, tudatosan nyúlnak vissza a még eleven hagyományhoz. A rítus igénye azonban a magát a „tapasztalat színházának” nevező amerikai *underground* színház nem egy változatában is ott él.

A tavalyi belgrádi BITEF programjának egyik felét a színház forrásainak felkutatására szentelte. E vállalkozás jóvoltából az említett japán és ugandai színházon kívül az amerikai Free Street Theatre együttesét ismerhettük meg.

Ezoterikus színház?

A japán Zeami Za együttes már nevével is a nő-játék XV. századi virágkorára utal. Zeami Motokijo volt az, aki nővé, „művészi mesterséggé” emelte a rizsbetakarítás ünnepi szokásaiban és a szentélyek előtti táncban gyökerező rituális játékat.

Zeami nemcsak író volt, de színész, sőt színházelméleti írók szerzője is. Ez a hármas szerep egyáltalán nem ritka jelenség a nő-színházban. Író és színész közt itt nincs szükség közvetítő személyre rendezőre, a nő-dráma kettőjük együttműködésének gyümölcse. A színész és az író éppen mestersége lényegét keresve találkoznak egymással.

A nő-színház kanonikus színház. A nő-dráma szerkesztésének éppúgy megvan a maga szabályai, mint a színészi játéknak. A nő-színész nem egyénieskedik,

hanem pontos és évszázados hagyományban rögzített jelzésrendszerrel él.

Ezen belül a tárgyak utánzásának vagy a mozdulatoknak éppúgy megvan a maguk tabulatúrája, mint ahogy a maszkoknak előre kész és alfabetikus gyűjteménye. Egy szétnyitott legyezővel tett mozdulat a balettszerű szépségen túl meghatározott jelentéseket hordoz: egy pohár ital felkínálását, a gabona elvetését vagy pusztán hódolatot egy másik személy iránt.

A maszk, amelynek segítségével a démoni vagy emberi világ egy-egy jellegzetes típusával azonosul a nő-színész, karikatúraszerűen torzított vonásaival nemcsak az illető jellemére, életkorára utalhat, de például a szemgödrök arany színével jelezheti a természetfeletti erőkel való kapcsolatát is. A nő-színész gyerekkorától kezdve tanulja művészetének mesterségbeli részét. A Zeami Za igazgatója, Hisao Kanze például két éves korában lépett, először színpadra, és hét évesen már első shite-szerepét is megkapta. A klasszikus nő-színész azonban tisztában van azzal, hogy mindezzel még nem jutott el a dolgok mélyére. Művésze-tét a rögzíthető és végsőkéig kifinomult jelzéseken túl a lényeg titokzatossága lengi át. Mario Jokomicsi a virághoz hasonlítja a nő-művészetet. A hana (virág) három módon tárul fel a néző előtt. A látás (ken), a hallás (mon) és a lélek meg-értése (sin) útján. Ha a három forrásból egy elapad, az a shite rovására írható. A nő-színháznak ő a középpontja. Ha a színpad bal oldalán levő hídról az enyhén megemelt dobogóra lépamely formájával felidézi a régi rituális játék szín-helyét, az üres színt ő népesíti be tárgyakkal, ő teremti meg közöttük a tér és az idő viszonyait.

Mindezt talán legistábbban a *Kantan* előadása érzékeltette. Egy fiatalemberről szól a történet, aki falujából elindul, hogy tudást szerezzen, tapasztalatokat gyűjtsön. Kantanban megszálva, álomba merül, és álmában megjelennek előtte a császári követek, hogy császárrá válasszák. Ötven évig él pompában és ragyogásban, amikor álmából felriasztja szállásadója hangja; közli vele, hogy megfőtt a rizs. Rosei, a fiatalember akkor elhatározza, hogy vándorlását befejezi. Visszatér falujába, és azontúl békésen él otthon.

A példabeszéd lakonikus bölcsessége tökéletesen csiszolt foglalatban jelenik meg. A nő-dramának rendszerint kevés szereplője van általában kettő-három -, a Kantannak, a kórust nem szá-